

Arbeidsmoral forkledd som likestilling?

Anita Røysum

Ph.d. i profesjonsstudier, førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo og Akershus
anita.roysum@hioa.no

Sammendrag

Tildekker likestillingsargumentasjonen overfor minoritetskvinner en annen intensjon enn kjønnslikestilling? Denne artikkelen tar utgangspunkt i en tekst-analyse av Meld. St. 6 (2012–2013) *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap*. Analysen viser hvordan kjønnslikestilling brukes som et styrings-prinsipp for å få flere minoritetskvinner i yrkesarbeid. Likestillingsdiskursen ser ut til å tildekke en antakelse om at minoritetskvinner kan ha en svak arbeids-moral. Slik blir likestilling «løsningen» på et velferds- og integrasjonsproblem med tanke på de minoritetskvinnene som ikke «vil» arbeide, mens målsettingene om valgfrihet og mangfold i stor grad ser ut til å dreie seg om symbolikk.

Nøkkelord: minoritetskvinner, likestilling, arbeidslinja, arbeidsmoral, valgfrihet

Abstract: The work ethic disguised as gender equality?

Do arguments for the gender equality of women from minorities have an altogether different intention? The point of departure for this article is text analysis of a Report to the Storting (white paper) no. 6 (2012–2013) *A Coherent Integration Policy. Diversity and Community*. It shows that gender equality is being used as a steering principle bringing women from minorities into the labour market. The gender equality discourse appears to conceal an assumption that these women have a poorly developed work ethic. In this way gender equality becomes the welfare and integration «solution» for women from minorities «not willing» to enter the labour market, while the goal of freedom of choice and diversity is to involve only symbolic gestures.

Keywords: women from minorities, gender equality, work fare, work ethic, freedom of choice

Et sentralt mål med arbeidslinja er økt sysselsetting blant innvandrere, og særlig blant minoritetskvinner (Meld. St. 6, 2012–2013). Artikkelens tema er koblingen mellom kjønnslikestilling og forventningene om minoritetskvinnens yrkesaktivitet.¹ Gjenstand for artikkelens analyse er argumentasjonen som føres for å motivere minoritetskvinner til yrkesarbeid, det vil si til lønnet arbeid. Problemstillingen er om likestillingsdiskursen skjuler et syn som tilsier at minoritetskvinner kan ha en svak arbeidsmoral. Jeg tar utgangspunkt i en tekstanalyse av Meld. St. 6 (2012–2013) *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap* i lys av dette. Kritiske lesninger av politiske dokumenter kan synliggjøre rådende diskurser og maktaspekter innen offentlig og politisk praksis.

Det har de siste årene vært nedsatt en rekke offentlige utvalg hvor mandatet har vært å kartlegge status, muligheter og utfordringer på integreringsområdet. Målsettingen med *Meld. St. 6* er å gi en helhetlig framstilling av den norske integreringspolitikken. Meldingen presenterer ikke detaljerte situasjonsbeskrivelser, men sammenfatter og bygger på tidligere utredninger, som NOU 2011:14 *Bedre integrering - Mål, strategier, tiltak*; NOU 2011:7 *Velferd og migrasjon - den norske modellens framtid* og NOU 2010:7 *Mangfold og mestring - Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringsystemet*.

Meld. St. 6 setter søkelys på ulike levekårsområder for personer som har innvandret til Norge sammenlignet med den øvrige befolkningen. Den presenterer prinsipper og rammer for framtidens integreringspolitikk, i tillegg til å skissere konkrete tiltak på ulike områder. Målsettingen er å presentere rådende politikk og tiltak på feltet. Meldingen er derfor et sentralt politisk dokument, og kaster lys over sammenhengene mellom norsk innvandrings-, velferds- og likestillingspolitikk. Hovedtema er de muligheter og utfordringer som følger med integreringen. I tillegg skisserer meldingen noen grep for å bedre innvandreres integrering i arbeidsmarkedet. Den bygger på ambisjonen om at «alle skal med», også innvandrere med liten eller ingen erfaring fra skolegang eller arbeidsliv. Arbeidslinja framkommer tydelig med bakgrunn i virkemidler og ordninger som støtter opp under målet om arbeid for alle. Det er viet relativt stor plass til å forklare hvorfor og vise hvordan myndighetene vil få flere minoritetskvinner i yrkesarbeid. Likestilling mellom kjønnene framheves som en grunnleggende verdi, på linje med verdier som ytringsfrihet, solidaritet, vern om barns rettigheter og tros- og livssynsfrihet (Meld. St. 6, 2012–2013: 103).

Artikkelens mål er å undersøke om likestillingsdiskursen i Meld. St. 6 tildekker andre hensikter, og da først og fremst en oppfatning om at kvinners manglende yrkesaktivitet bunner i lav arbeidsmoral. Jeg stiller materialet disse analytiske spørsmålene: Hva slags syn på minoritetskvinnens valgfrihet knyttet til egen yrkesaktivitet ligger implisitt i meldingens språkbruk? Hva slags forståelse av likestilling legges til grunn i beskrivelser av minoritetskvinnens tilknytning til arbeidslivet?

Jeg vil vise til tekstutdrag fra likestillingsmeldingene Meld. St. 44 (2012–2013)

Likestilling kommer ikke av seg selv og Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis. Like muligheter for kvinner og menn* for å sammenligne og diskutere funnene fra Meld. St. 6. Disse igjen bygger på to tidligere utredninger, *Struktur for likestilling* (NOU 2011:18) og *Politikk for likestilling* (NOU 2012:15). Behandlingen av Meld. St. 6 i kommunal- og forvaltningskomiteen viser forøvrig at alle partiene i Stortinget er enige om hovedlinjene som presenteres i meldingen (Innst. 248 S, 2012–2013), og både regjeringen Stoltenberg (bl.a. Meld. St. 12 (2012–2013)) og regjeringen Solberg (bl.a. Tiltredelseserklæring fra regjeringen Solberg 2013) har understreket behovet for å styrke arbeidslinja.

Begrepsforståelser

I Meld. St. 6 bruker en begrepet «innvandrere» om «personer som er født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre og som på et tidspunkt har innvandret til Norge». «Norskfødte med innvandrerforeldre» betegner «de som er født i Norge, men har to foreldre som er innvandrere» (s. 16). Betegnelsen «personer med innvandrerbakgrunn» brukes som felles betegnelse for begge gruppene. I artikkelen forstår jeg begrepene på samme måte.

Når jeg i artikkelen skriver «en», som for eksempel «en mener», sikter jeg i hovedsak til det som står i Meld. St. 6. Slik sett er det den rådende politikken på integreringsfeltet jeg viser til.

I meldingen bruker en hovedsakelig betegnelsen «kvinne med innvandrerbakgrunn». I artikkelen bruker jeg begrepet «minoritetskvinne», og til dels begrepet «innvandrerkvinne» når jeg viser til teori og forskning som bruker den betegnelsen. Nå er ikke nødvendigvis innvandrerkvinne og minoritetskvinne det samme. En kan for eksempel være fra Sverige eller Danmark og være innvandret til Norge, men likevel tilhøre majoriteten ved å være svært lik de etnisk norske kvinnene. Jeg har valgt å bruke betegnelsen «minoritetskvinne» for å vektlegge at det ofte dreier seg om forholdet mellom minoritet og majoritet. Ellers vil jeg variere mellom begrepene «likestilling» og «kjønnslikestilling», hvor jeg med likestilling refererer til kjønnslikestilling.

Integrering, arbeidslinja og arbeidsmoral

I integreringen av innvandrere viser en gjerne til en toveisprosess. Målet er å vektlegge *både* rettigheter og plikter, som en gjensidig tilpasning mellom innvandrere og samfunn. Kjennskap til vertslandets språk, historie og institusjoner, samt deltakelse i arbeid og utdanning, framheves som betingelser for vellykket integrasjon i de fleste vesteuropeiske land. Disse målsettingene med integrasjonen ligger relativt tett opptil flere av EUs grunnprinsipper (Kongshøj 2013; Sandbæk & Tronstad 2011). Det er likevel ulikheter og nyanser i hva som ligger i begrepet integrering.

De nordiske landenes forståelse av integrering ligger tett opp til begrepet social citizenship. Innvandrere skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til deltakelse innen mange av de samme levekårsarenaer som majoritetsbefolkningen (Midtbøen & Teigen 2013; Sandbæk & Tronstad 2011). De skal også ha mulighet til å videreføre egen kultur, men med begrensninger om dette er i konflikt med nasjonal lovgivning og målene om likestilling og økonomisk selvforsørgelse (NOU 2011:14). Skandinavisk integrasjonspolitik er opptatt av å forene velferdsstatens krav om enhetsløsninger med minoritetsrettigheter og minoriteters mulighet til å beholde sin opprinnelige kultur eller identitet (Brochmann & Hagelund 2010). De formelle rettighetene har kommet raskt på plass i Norge, men dette har ikke løst integrasjonsutfordringer knyttet til minoritetskvinneres posisjon (Hellum & Köhler-Olsen 2014). Innvandrere er også utsatt for langvarig fattigdom (bl.a. Bhuller & Brandsås 2013, 2014).

Arbeidslinja har bidratt til velferdsreformer i de fleste vesteuropeiske land, også i Norge. Målet er at mottakere av offentlige velferdsstønader skal gå fra passive ytelser over til aktivitet og arbeid (St.meld. nr. 39, 1991–92; St.meld. nr. 35, 1994–95; St.meld. nr. 9, 2006–2007; St.prp. nr. 46, 2004–2005). Det har de siste årene skjedd en innskjerping av vilkårene for utbetaling av ulike ytelser (Harsløf & Seim 2008; Lorentzen 2007; Stjernø & Øverbye 2012). I økende grad blir sosialt baserte ytelser knyttet til krav om gjenytelse i form av arbeid og/eller aktivitet for å motta stønader. Det dreier seg om et kontraktsbasert krav som blir pålagt mottakerne, og som det i praksis ikke vil være mulig å velge bort (Kildal 2012, 2013). Mens velferdsstatens arbeidslinje tidligere ble forstått ut fra å være en rettighet og arbeidsmoralen som høy, kan en hevde at plikttenkning og en mistenkeliggjøring av borgernes arbeidsmoral kjennetegner dagens arbeidslinje (Kildal 2012).

I artikkelen viser jeg til en arbeidsdiskurs som bygger på en generell arbeidsetikk. Arbeid og profitering framstår gjerne som moralske dyder knyttet opp til den protestantiske etikk og kapitalismens ånd (Weber 1995). Slik skal arbeidet bli et kall, men også stå sentralt i byggingen av ens sosiale status og identitet. Arbeidsdiskursen knytter seg til verdier og holdninger om at arbeid er et sentralt fundament i et menneskes liv, og for mange også viktig for den enkeltes selvrealisering. Ikke minst handler det om at en skal gjøre seg fortjent til goder, som lønn og rettigheter knyttet opp til egen inntjening. Det er særlig det sistnevnte jeg i artikkelen knytter til begrepet arbeidsmoral, sammen med synet på arbeid som nødvendig for å opprettholde og videreføre en velfungerende velferdsstat. Arbeidsdiskursen og -moralen knytter jeg slik til velferdsstatens arbeidslinje.

Kvinneres yrkesdeltakelse

I Norge er det en politisk målsetting at kvinner skal delta på arbeidsmarkedet på linje med menn, og yrkesdeltakelsen blant kvinner er høyere enn i mange andre land. Særlig på 1970- og 80-tallet ble det en sterk økning i norske majoritetskvinneres yrkesdeltakelse. Det er et sterkt fokus på en toforsørger-familiemodell. Normen er at alle voksne innbyggere har et individuelt ansvar for å forsørge seg selv. En sentral ambisjon med velferdsreformene har blant annet vært å få til en jevnere inntektsfordeling mellom kvinner og menn (Terum & Hatland 2014).

Samtidig kan en hevde at det er en viss ambivalens med tanke på forsørgermodeller. Noen ordninger støtter opp rundt toinntektsfamilien, mens andre er bygd opp rundt en mannlig forsørgermodell. Sistnevnte blant annet med et underholdkrav ved familieinnvandring som innebærer at kun den personen som ønsker familieinnvandring sine midler, og ikke den andre ektefellens midler, kan brukes til å oppfylle underholdkravet for å oppfylle «inngangsbilletten» til Norge². Imidlertid vil den ektefellen som kommer gjennom familieinnvandring, få arbeidstillatelse sammen med oppholdstillatelsen. Det kan leses som en tilrettelegging for, og ikke minst en forventning om, at også transnasjonale familier på sikt skal leve i tråd med individuelle forsørgermodeller og toinntektsfamilien (Eggebo 2013). Beret Bråten og Cecilie Thun (2013a) beskriver hvordan likestillingspolitikken er definert av majoriteten, og i liten grad bærer preg av mangfoldet i det norske samfunnet. Det dreier seg om hvem som skal fastsette hva som er gode levekår og et godt liv, også for de gruppene som ikke uten videre bifaller de typisk «norske» idealene som likestilling, individuelle forsørgermodeller eller toinntektsfamilien (Bråten & Thun 2013a; Djuve 2011; Kavli, Hagelund & Bråthen 2007).

Trine Annfelt og Berit Gullikstad (2013) viser til at innvandrerkvinner som ikke er i lønnet arbeid, blir betraktet som et betydelig problem i politiske dokumenter. En presiserer likevel at dette ikke gjelder for alle innvandrerkvinner ved at kvinner fra noen land og verdensdeler oftere har yrkesarbeid. Det er imidlertid en lavere terskel for statlig innblanding med tanke på likestilling og minoritetskvinneres lave sysselsetting enn overfor norske majoritetskvinner som for eksempel jobber deltid (Djuve 2011; Midtbøen & Teigen 2013; Skjeie & Teigen 2007; Teigen 2009). Arnfinn H. Midtbøen og Mari Teigen (2013) diskuterer hvordan en ser ut til å være mer positiv til å moderere arbeidslinja i forbindelse med majoritetskvinneres kjønnstradisjonelle valg, enn overfor innvandrerkvinneres kjønnstradisjonelle valg. Det antyder et syn på at norske majoritetskvinner er kjønnslikestilte nok til å kunne ta egne valg, mens minoritetskvinner ikke er det. Annen forskning støtter også opp om slike antakelser (Annfelt & Gullikstad 2013; Berg, Flemmen & Gullikstad 2010; Bråten 2013; Bråten & Thun 2013b; Gullikstad 2010; Kristensen 2010; Lauritsen & Gullikstad 2002; Mühleisen & Røthing 2009; Sverdljuk 2012).

Midtbøen og Teigen (2013) synliggjør hvordan tradisjonelle likestillingspoli-

tiske utfordringer ofte er fraværende i annen norsk politikktutforming. I den grad kjønn og likestilling er en relevant kategori, er det ofte i tilknytning til minoritetskvinners lave sysselsetting. Imidlertid ble likestillingsmeldingen Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis. Like muligheter for kvinner og menn* nylig lagt fram av daværende barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne. Meldingen viser at offentlige myndigheter har høye ambisjoner i likestillingspolitikken. Likevel følger det få konkrete tiltak, men også lite penger til gjennomføringen av de tiltakene som foreslås, i 2016-budsjettet. Intensjonen med meldingen er å peke på likestillingsutfordringer knyttet opp til utdanning, arbeidsliv, vold i nære relasjoner og det også å ha et mannsperspektiv i likestillingsarbeidet. Deltidsarbeid blant kvinner blir synliggjort. I tillegg er det et stort fokus på nødvendigheten av å få minoritetskvinner i arbeid, hvorav regjeringen foreslår å styrke tiltak som Introduksjonsordningen og Jobbsjansen. Regjeringen ønsker med dette et fortsatt stort fokus på å kvalifisere minoritetskvinner til yrkesarbeid, blant annet for å oppnå likestilling mellom kjønnene (s. 37). Med bakgrunn i analysen av Meld. St. 6 vil jeg, som nevnt, argumentere for at en slik likestillingsargumentasjon samtidig kan tildekke andre hensikter.

Meldinger som sjanger

Meldinger til Stortinget beskriver regjeringens synspunkt og foretrukne politikk innen et spesifikt område. De brukes når regjeringen vil presentere saker til Stortinget uten at de er knyttet til forslag om lovvedtak. Meldingene er rapporter fra regjeringen om arbeid som er gjort på et område og/eller drøfting av framtidig politikk. Den ansvarlige ministeren på feltet er oppdragsgiver og utarbeider mandatet for meldingsarbeidet. Selv om meldingene ofte danner grunnlag for en senere proposisjon til Stortinget, er det viktig å presisere at de kun er velferdspolitiske signaler. De skal gjennom en behandling i Stortinget, samt at tildelingsbrev fra fagdepartementene, retningslinjer, rundskriv og andre styringsdokumenter også spiller inn på hvordan politikken blir implementert i feltet (Hansen & Grønning-sæter 2010).

Meldinger som tekstsjanger har ofte et innhold, men også et språk og en oppbygging, som gir inntrykk av å være en objektiv beskrivelse av noe. De har gjerne et upersonlig og «objektivt» språk, og et faktapreg ved å vise til forskning og ekspertuttalelser. Likevel er meldingene preget av politiske ambisjoner, og ikke minst basert på ideologiske og normative tilnærminger til temaene de behandler.

Metode

Ved bruk av tekstanalyse har jeg ønsket å se nærmere på det normative i teksten i Meld. St. 6 knyttet opp til forventningene om yrkesarbeid og likestilling blant minoritetskvinner. Tekstanalyse har til hensikt å synliggjøre hvordan noe sies, skrives eller på annen måte uttrykkes ved å sammenføre tekst og kontekst. Hensikten er å vise hvordan emner konstrueres og framstilles, og således hvordan og hvilke betydninger som skapes (Lindgren 2011).

Det er ulike måter å analysere en tekst på. Jeg har valgt ut ord og stilt spørsmål til teksten som jeg har vurdert som hensiktsmessige for å finne ut av studiens tematikk og analytiske spørsmål. Studien er derfor ikke en ren språkanalyse, men fokuserer på innholdet i teksten og hvordan den kan forstås ut av språk og utsagn. Jeg bruker diskurs som et analytisk begrep og verktøy, som rammer for forståelse utfra at ulike diskurser tilbyr ulike måter å forstå og snakke om noe på (Foucault 1991).

Ifølge Michel Foucault (1991) kan diskurs betegnes som det som tvinger fram og muliggjør bestemte tankemåter og måter å snakke og skrive på innen bestemte historiske og samfunnsmessige felt. Diskursene skaper rammer for hva som kan betraktes som en «riktig» måte å forstå og snakke om verden på. De skaper rammer for hva som kan betraktes som legitimt, og kan ha innvirkning på menneskers virkelighetsoppfatninger og oppfatninger av egen identitet (Mills 1997). Diskurser inneholder langt mer enn identifikasjon, idealer og språk. De representerer en institusjonelt fundert måte å tenke på (Foucault 1970/1999, 1991; Neumann 2001). Diskursene viser til maktforhold og sammenhengene mellom kreftene i samfunnet, slik de materialiserer seg i institusjoner, språket og individenes forståelse.

Det er verdt å merke seg at en diskurs i praksis ikke finnes eksplisitt i en tekst, men er noe en må påvise analytisk. Fordi det alltid er mulig å påvise flere diskurser i et materiale og fordi påvisning av diskurser er et resultat av overveielser, skal jeg her utdype mine valg. Norman Fairclough (1992) påpeker at en vil kunne finne mange kategorier i et materiale som er mer eller mindre interessante, men at en bør rette søkelyset mot et lite og sentralt utvalg av diskurser. Jeg viser til Fairclough for å påpeke at jeg kunne ha definert flere temaer som diskurser, men har valgt å analysere ut fra en likestillingsdiskurs og en arbeidsdiskurs. Jeg vurderte disse tette knyttet opp til tematikken om hvordan likestillingsargumenter tas i bruk for å få minoritetskvinner i yrkesarbeid, men samtidig kan «skjule» andre hensikter.

Jeg gjorde først en opptelling av begrepet «likestilling» i meldingen, for så å undersøke i hvilke sammenhenger ordet forekommer. Jeg har søkt på ordet «likestilling» i dokumentet lastet ned i PDF-format. Ved en slik opptelling fikk jeg et inntrykk av anvendelsen og i hvilke sammenhenger begrepet forekommer i teksten. Likevel er det tilblivelsen av mening gjennom språket, og argumentasjonen slik den kommer til uttrykk, som har vært studiens hovedfokus.

Etter flere gjennomlesninger av meldingen plukket jeg ut tekstbolker jeg

vurderte som de mest sentrale knyttet opp til hvilken argumentasjon og/eller motsetninger som framkommer i koblingen mellom likestilling, forventningene om minoritetskvinnens yrkesaktivitet og arbeidsmoral. De valgte tekstbolkene er hentet fra kapittel 1 «Mangfold og felleskap» i meldingens innledningsdel, fra kapittel 3 «Arbeid» og kapittel 6 «Oppvekst og familie» i meldingens del 1 og fra kapittel 8 «Felleskap» i meldingens del 2.

Gjennom en dekonstruktiv lesning av teksten har målsettingen vært å løfte fram spor av logikker i form av argumenter. Intensjonen har vært å «åpne» teksten ved å skape bevissthet om dens kompleksitet, meningsmangfold og eventuelle motsetninger. Det kan gjøres ved å stille spørsmålsteget ved språk- og tenkemåter som en gjerne tar for gitt (Engebretsen & Heggen 2012). Jeg har vært opptatt av hvordan teksten sender ut signaler, eventuelt andre signaler enn dem som eksplisitt formuleres. Hva ønsker teksten å si, og hva sier den i realiteten? Jeg har stilt materialet de nevnte analytiske spørsmålene, og med det forsøkt å vise og argumentere for at likestillingsdiskursen kan skjule andre diskurser.

Valgene av tekstbolker kan ikke gjøre krav på å være de eneste og «sanne» måtene å velge tekst og nærme seg den på. En tekst kan romme flere meninger og tar utgangspunkt i fortolkninger. Ved at jeg er kritisk til deler av teksten, kan denne «mistankens hermeneutikk» bidra til at jeg blir «blind» og kun ser det jeg «vil» se. Med tanke på om mine fortolkninger har vært tilfredsstillende sannsynliggjort og logisk bygget opp, har flere kollegaer underveis lest og kommentert mine valg og analyse av tekstbolkene. Som nevnt har jeg også sammenlignet tekstbolkene og mine tolkninger av disse opp mot innholdet i likestillingsmeldingene (Meld. St. 44, 2012–2013; Meld. St. 7, 2015–2016). Jeg legger også fram de valgte tekstbolkene som helhet, slik at leseren kan gjøre egne fortolkninger av samme tekst.

Meldingens innhold og oppbygging

Meld. St. 6 er et dokument på 148 sider med 14 hovedkapitler. Det har en innledningsdel som starter med kapitlet «Mangfold og felleskap» som blant annet presenterer hva en mener med en helhetlig integreringspolitikk. Så kommer et kapittel som heter «Bakteppe» som redegjør for innvandringen til Norge de siste par tiårene, og sammensetningen av befolkningen med grunnlag i det. Kapitlet viser også til kjønnsforskjeller i innvandringen. Det er flest menn blant arbeidsinnvandrere og flyktninger. Som nevnt er det flest kvinner blant dem som kommer på grunnlag av familietilknytning, samt på grunnlag av utdanning og som au pair.

Deretter er meldingen delt opp i del 1 og del 2. Del 1 omhandler sentrale levekårsområder som har betydning for «å sikre et rettferdig samfunn uten store økonomiske og sosiale forskjeller» (s. 10). Den tar for seg arbeid, barnehage, utdanning, helse, oppvekst, familieliv, bolig og bosetting. Del 2 drøfter forhold som en betegner som sentrale med tanke på «å videreutvikle et samfunn der

innbyggerne opplever tilhørighet til det norske fellesskapet, og har tillit til myndighetene og til hverandre» (s. 10). Her finner vi problemstillinger knyttet til fellesskap, diskriminering, statsborgerskap, innflytelse og frivillighet, kriminalitet, en helhetlig integreringspolitikk og økonomiske og administrative forhold.

I hvert kapittel, og for hver av de ulike problemstillingene som her framkommer, beskriver meldingen status, utfordringer og ønskede tiltak for konkrete målgrupper. Målgruppene kan være hele befolkningen, alle innvandrere eller undergrupper med hensyn til kjønn, alder, innvandringsgrunn, botid i Norge, landbakgrunn eller sysselsetting. Samtidig kan vi lese at det å plassere individer i kategorier med merkelapper, ut fra en eller flere egenskaper eller identiteter, kan bidra til å stigmatisere individer og grupper. En peker på at språket må være inkluderende (s. 9). Det følger ingen nærmere presiseringer av hvordan en i meldingen har prøvd å få til et inkluderende språk, og slik ikke å sette grupper i bås. Dette vil jeg komme tilbake til senere i artikkelen.

Hyppigheten av likestillingsbegrepet

Meldingen heter «En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap». Ordet «likestilling» står dermed ikke i tittelen. Likefullt er begrepet svært sentral i teksten. I meldingen blir «likestilling» koblet til målet om likestilling mellom kjønnene. Likestilling står nevnt 106 ganger. Av disse står det 50 ganger alene, mens det 3 ganger står «kjønnslikestilling». Ved at det blir nevnt 53 ganger, framstår det som et viktig tema og en sentral ambisjon i integreringspolitikken. I tillegg står likestilling 53 ganger sammen med og/eller i tilknytning til andre ord. 30 ganger av disse viser en til «Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet». Et annet eksempel er på side 83 hvor det står «likestillingssentre».

Likestilling framstår som et tydelig positivt ladet begrep i meldingen. Dette gir en normativ føring i teksten, noe som er betegnet for mange politiske begreper (Skinner 2002). Likestilling blir knyttet opp til noe som gjelder for hele samfunnet, ikke bare normativt, men også for å beskrive det norske samfunnet og majoriteten. Slik kan vi få inntrykk av at kjønnslikestilling på den ene siden er en realitet, mens det på den annen side framstår som en tydelig politisk ambisjon i en norsk flerkulturell samfunnsutvikling.

Plikt til yrkesarbeid og likestilling

Hva slags syn på minoritetskvinnens valgfrihet knyttet til egen yrkesaktivitet ligger implisitt i meldingens språkbruk? Aller først vil jeg se på hvordan likestilling framstår i teksten, og starter i meldingens første kapittel «Mangfold og fellesskap». Her kan vi lese:

Alle innbyggere i Norge har plikter og rettigheter. Alle skal ha muligheter til å delta og bidra i arbeids- og samfunnsliv. Et rettferdig samfunn med et trygt fellesskap forutsetter små sosiale og økonomiske forskjeller og likestilling mellom kvinner og menn. Derfor er det viktigste målet i regjeringens integreringspolitikk å sørge for at alle som bor i Norge får brukt ressursene sine og tar del i fellesskapet. (s. 7).

Her ser vi at plikter blir framhevet først, deretter rettigheter. Slik kan det skapes en rangering av hva som er mest «viktig», men også at en skal gjøre seg fortjent til noe før en får det. Moralsk sett kan en få inntrykk av at pliktene kommer først, deretter rettighetene og «gulrøttene». Samtidig viser sitatet til at selv om pliktene er viktige, er slik deltakelse også et gode for enkeltindividet. Alle skal ha mulighet til å delta og bidra i norsk arbeids- og samfunnsliv. Ved å skrive at alle skal ha muligheter til å delta og bidra, signaliserer en at alle er like mye verdt. Det vil si at alle har muligheter, men at ingen er fritatt fra pliktene. Det dreier seg ikke kun om deltakelse i arbeidslivet, men også om deltakelse i annet samfunnsliv.

I neste setning ser vi at det handler om *et rettferdig samfunn*, som igjen handler om *et trygt fellesskap*, og som *forutsetter små sosiale og økonomiske forskjeller og likestilling mellom kvinner og menn*. Her framkommer det at et rettferdig samfunn blant annet dreier seg om likestilling mellom kvinner og menn. Dette viser tilbake til første setning om at alle innbyggere i Norge har plikter og rettigheter, det vil si også kvinnene. I siste setning understreker en dette som positivt for den enkelte utfra at *alle som bor i Norge får brukt ressursene sine og tar del i fellesskapet*. Det framkommer at yrkesaktivitet er en slags «frivillig» plikt. Det vil si at en ikke har noe valg dersom en bor i Norge, fordi en ved å praktisere likestilling oppnår et trygt samfunn. Dette kan vi tolke som at alle innbyggerne i Norge har en etisk plikt til å praktisere likestilling slik at vi alle kan ha det trygt, med tanke på et trygt fellesskap med små sosiale og økonomiske forskjeller. Videre i kapittel 1, under tittelen «Arbeid for alle – kvinner og menn», tegner en et bilde av hvem som må øke sin deltakelse i arbeidslivet for at vi skal oppnå likestilling, og derav et trygt fellesskap:

Enda flere kvinner med innvandrerbakgrunn må komme i arbeid. Det vil både styrke tilhørigheten til det norske fellesskapet og gjøre dem økonomisk selvstendige. I tillegg vil det gi samfunnet etterspurt arbeidskraft. Velferdsstaten er avhengig av høy sysselsetting i alle grupper. (s. 8).

Selv om en framhever at «enda flere» innvandrerkvinner skal komme i arbeid, og at en med det sier at andre er i arbeid, legger en til grunn at det er viktig å styrke deres tilhørighet til samfunnet og gjøre dem økonomisk selvstendige. Dette kan gi et bilde av innvandrerkvinner som en gruppe med svak tilknytning til det norske samfunnet. Ved å poengtere at det er ønskelig å gjøre dem økonomisk selvstendige, signaliserer en at en del innvandrerkvinner er økonomisk avhengige av andre og gir

dermed innvandrerkvinner noen bestemte merkelapper. For selv om en skriver at «enda flere kvinner må komme i arbeid», er det en del som ikke kan, eller kanskje ikke vil, arbeide og er «uselvstendige» ved å være økonomisk avhengige av andre. Språket er av den grunn ikke inkluderende. Samtidig kan vi merke en moralsk pekefinger ved at en poengterer at det å være økonomisk uselvstendig ikke er bra for fellesskapet, og at: *Velferdsstaten er avhengig av høy sysselsetting i alle grupper*. Arbeid blir framhevet som et gode for både samfunnet og en selv, og en skal få hjelp og mulighet til å komme i arbeid ved at de «må komme i arbeid». Dette bygger på det jeg viste til først: *Alle skal ha muligheter til å delta og bidra ...* (s. 7). I kapittel 3 kan vi lese hvorfor dette er viktig:

Flere kvinner med innvandrerbakgrunn må få mulighet til å komme ut i jobb. Økt yrkesdeltakelse er et viktig bidrag for å bekjempe barnefattigdom, for å bidra til likestilling og for inkludering i samfunnslivet. (s. 35).

En lignende formulering finner vi i likestillingsmeldingen fra 2013:

Flere kvinner med innvandrerbakgrunn må få mulighet til å komme ut i jobb. Arbeid for kvinner er avgjørende for økt likestilling mellom kjønnene, og er viktig for å oppnå større økonomisk selvstendighet og sosial likhet. (Meld. St. 44 2012–2013: 74).

I begge tekstutdragene ser vi at yrkesarbeid for innvandrerkvinner knyttes til hensynet til å motvirke fattigdom og sosial ulikhet. Det å arbeide og være økonomisk selvstendig er viktig for å motvirke fattigdom hos den enkelte kvinne og hennes barn. I tillegg viser en til at arbeid er bra for likestillingen, og for inkludering mer generelt. Senere i Meld. St. 6 blir økonomisk selvstendighet knyttet til det som betegnes som reell likestilling:

Økonomisk selvstendighet er en forutsetning for reell likestilling. Velferdssamfunnet er avhengig av at flest mulig deltar i yrkeslivet. Det er derfor et mål at både kvinner og menn i en familie så langt som mulig er tilknyttet arbeidslivet og har egen inntekt. Deltakelse i arbeidslivet gir viktige rettigheter til pensjoner, foreldrepenger, sykepenger m.v. (s. 80).

Her ser vi hvordan teksten bruker likestillingsargumenter for å tydeliggjøre forventningene til deltakelse i yrkeslivet. Teksten skaper et inntrykk av at en ikke er ordentlig, det vil si «reelt», likestilt som kvinne før en er økonomisk selvstendig. Vi ser at det handler om en arbeidslinje basert på toinntektsfamilien og individuelle forsørgermodeller, blant annet for å opprettholde og finansiere velferdssamfunnet (Eggebo 2013; Terum & Hatland 2014). Det er likevel interessant hvordan teksten veksler mellom å «befale» og gi løfter. I sitatet over kommer det en befaling om, eller i hvert fall en sterk forventning om, at både kvinner og menn i en familie skal

arbeide og ha egen inntekt. Her møter vi en arbeidsmoral som argumenterer og viser til at velferdsstaten er avhengig av at flest mulig deltar i yrkeslivet. Deretter kommer det et løfte om gjenytelser som blir innfridde om en følger befalingen, nemlig rettigheter som pensjoner, foreldrepenger og sykepenger.

Slik kan teksten gi en forståelse av at det kun er vilje det dreier seg om, ved å skape inntrykk av at en alltid kan velge å ta seg arbeid eller ikke. For selv om arbeid gir en del rettigheter, er det noen som velger *ikke* å delta i arbeidslivet. Kravet om å delta på arbeidsmarkedet blir slik «forkledd» til kun å være frivillig for den enkelte. Vi får inntrykk av at valgfriheten er der selv om det, slik vi ser over, signaliseres betydningen av en arbeidsmoral knyttet opp til likestillingsargumentene og solidariteten til fellesskapet. Igjen handler det om valg:

På den annen side er valgfrihet et faktum. Både kvinner og menn kan velge å være hjemme med barn, men skal kjenne til konsekvensene av tapte rettigheter til ulike ytelser ved ikke å være i inntektsgivende arbeid. (s. 80).

Her påpeker en at det er valgfritt hvorvidt man vil være hjemme med barn eller ikke. Likevel, denne valgfriheten til ikke å arbeide utenfor hjemmet kan føre til at en går glipp av en del rettigheter i folketrygden, som sykepenger ved sykdom, samt liten eller ingen opptjening av pensjonspoeng med tanke på uførhet og alderspensjon. Dette er ytelser knyttet til krav om gjenytelse i form av lønnet arbeid. Slik blir arbeid et kontraktsbasert krav, da det i praksis ikke er mulig å velge bort uten å tape rettigheter eller få liten opptjening i folketrygden (Kildal 2012, 2013).

Innvandrere har lavere sysselsetting enn den øvrige befolkningen (NOU 2011:7, tabell 8.1; SSB 2015). Meld. St. 6 signaliserer og skaper likevel et inntrykk av en valgfrihet ved at det «bare» er å få seg en jobb, i tillegg til at en ikke har en «valgfrihet» til å velge bort yrkesarbeid ved at en da ikke opparbeider seg rettigheter i folketrygden. Vektleggingen på valgfriheten kan derfor bidra til et forenklet bilde av mange minoritetskvinner virkelighet, da det kan handle om strukturelle forhold som arbeidsledighet, diskriminering eller andre grunner til at noen ikke er i lønnet arbeid. Blant annet faller en del grupper utenfor da kravene til formell kompetanse er høye i store deler av det norske arbeidsmarkedet (Sandbæk & Tronstad 2011).

Ulike forståelser av likestilling ut fra målgruppe?

Vi har sett hvordan en i Meld. St. 6 er opptatt av likestillingsprinsippet, men hva slags forståelse av likestilling legges til grunn i beskrivelser av minoritetskvinner tilknytning til arbeidslivet? I likestillingsmeldingene kan vi lese at like vilkår dreier seg om at alle skal ha mulighet til å velge utfra egne behov og ønsker, og at familiene skal ha mulighet til å ta egne valg: *Dersom alle skal ha reell mulighet til deltakelse*

på like vilkår må enhver så langt det er mulig gis frihet til å velge i tråd med egne preferanser og overbevisninger (Meld. St. 44 2012–2013: 8). Og: *Regjeringen vil legge til rette for at familiene har mulighet til å ta egne valg om arbeids- og familieliv* (Meld. S. 7 2015–2016: 39). Utfordringen er likevel om en minoritetskvinne velger noe annet enn det som er forventet av majoritetssamfunnet ved å være hjemmeværende. I Meld. St. 6 framhever en at alle bør delta i arbeids- og samfunnsliv og at det derfor er viktig med noen spilleregler:

For å kunne leve fredelig sammen er det behov for felles spilleregler. En av de viktigste forutsetningene for å skape oppslutning om fellesskapets spilleregler er et rettferdig samfunn uten store sosiale og økonomiske forskjeller, der alle deltar i arbeids- og samfunnsliv etter evne, og der hver enkelt har plikter og rettigheter. (s. 80).

En sier ikke her konkret hva de felles spillereglene går ut på, men viser til at intensjonen er at alle deltar i et rettferdig samfunn uten store ulikheter, og hvor alle deltar etter evne. Målsettingen er å skape en forståelse for fellesskapets spilleregler for et velferdssamfunn som skal gjelde for alle, men da på en rettferdig måte. For uavhengig av oppslutning, alle har likevel plikter, også selv om en ikke er enig i disse spillereglene. Men som vi så i forrige kapittel, det finnes en gulrot: Om en deltar i yrkesarbeid får en noen rettigheter. Slik skaper man en type «kontrakt» som indikerer en likeverdighet mellom partene. Selv om det er «valgfritt», forventer en at alle skal delta. Imidlertid viser en også at det skal være rom for ulike måter å leve på, men kun om dette ikke strider mot noen sentrale prinsipper:

Menneskerettighetene og demokratiske prinsipper utgjør fundamentet i den norske rettsstaten. Regjeringen forventer at alle innbyggere i Norge respekterer dette. Innenfor disse rammene kan mangfoldet utvikle seg, med rom for ulike tolkninger og prioriteringer av verdier, og med ulike måter å leve på. (s. 104).

Her ser vi at en bruker det positivt ladede mangfoldsbegrepet. Dette begrepet har fått stadig større betydning innen politisk retorikk de siste årene. Det er særlig kulturelt mangfold som er blitt et av de sentrale temaene i den offentlige debatten (Berkaak 2012; Eriksen 2007). Med tanke på sitatet over kan det se ut til at mangfoldet, og dermed kulturell variasjon og ulikhet, kun gjelder et mangfold og en «valgfrihet» som ikke bryter med allmenne verdier i det norske samfunnet, som for eksempel at kvinner forventes å være yrkesaktive.

I den nye likestillingsmeldingen (Meld. St. 7 2015–2016: 7) viser en til at likestilling er en samfunnsverdi og en del av Norges identitet. I likestillingsmeldingen fra 2013 (Meld. St. 44 2012–2013) kan vi lese at likestilling skal gi valgfrihet til den enkelte, og at likestilling ikke handler om at kvinner og menn skal bli mest mulig like eller velge helt likt, men skal gis mulighet til deltakelse på like vilkår

(s. 8). Mens vi i Meld. St. 6 kan lese at: *En snever definisjon eller forståelse av hva det vil si å være norsk, virker ekskluderende. Det må være rom og aksept for at det er mange måter å være norsk på.* (s. 9). Dermed motsier en seg selv, og en kan stille spørsmål ved om mangfoldsprinsippet ikke gjelder om en minoritetskvinne for eksempel ikke ønsker å arbeide utenfor hjemmet eller å jobbe deltid? Dette kan vise til en ensidig definisjon og forståelse av hva det vil si å være norsk, da for eksempel mange norske majoritetskvinner jobber deltid. Nå innebærer ikke det å være hjemmeværende eller å jobbe deltid nødvendigvis at en ikke er likestilt, men som nevnt tidligere er en viktig målsetting bak velferdsreformene å redusere avhengigheten av familien som forsørgelsesinstitusjon ved å skape en jevnere inntektsfordeling mellom kjønnene. Det hevdes at velferdsstaten har utviklet seg til å bli en sysselsettingsmaskin for kvinner (Hatland 2011; Kolberg 1991). Med dette har det skjedd en reduksjon av betydningen av familien som forsørgelsesinstitusjon (Terum & Hatland 2014). Det har ført til at det i Norge nesten ikke er heltids hjemmearbeidende kvinner, men mange etnisk norske kvinner arbeider likevel deltid. Dette er med på å tydeliggjøre at norske majoritetskvinnens deltidsarbeid ser ut til å være mer akseptert og «valgfritt» enn at kvinner med innvandrerbakgrunn ikke er yrkesaktive (Midtbøen & Teigen 2013).

Når det gjelder valgfrihet kan vi i likestillingsmeldingen fra 2013 likevel lese: *Frihet til å velge i tråd med tradisjonelle kjønnsroller er imidlertid bare reell om den enkelte også har frihet til å velge på tvers av tradisjon* (Meld. St. 44 2012–2013: 8). Som vist til tidligere står det i Meld. St. 6 at *Både kvinner og menn kan velge å være hjemme med barn* (s. 80), mens det lenger ut står at ... *alle deltar i arbeids- og samfunnsliv etter evne* (s. 104). Først leser vi at både kvinner og menn kan velge å være hjemme med barn, mens det senere står at *alle deltar i arbeids- og samfunnsliv*. En indikerer at alle deltar/skal delta, dog etter evne. Dette framhever en kvinnerolle som majoriteten i teorien er enige om, men som det for etnisk norske kvinner ser ut til å være mer akseptert å bryte ved å jobbe deltid. Slik finner en i meldingen en ambivalens rundt forventningene til minoritetskvinner fra majoritetens side. Det ser ut til at når «mangfold» assosieres med en skapt forskjellighet knyttet opp til kjønnsroller og likestilling, at en reell valgfrihet likevel ikke er til stede. Dermed er det ikke tilstrekkelig rom for ulike tolkninger og prioriteringer når det gjelder en del minoritetskvinnens valg. Det igjen kan bygge på antakelser om kjønnskonservative holdninger i enkelte minoritetsmiljøer, noe som er tydelig i den nyeste likestillingsmeldingen hvor det står at: ... *holdninger til likestilling som enkelte innvandrere har med seg, blir satt på prøve i det norske samfunnet* (Meld. St. 7 2015–2016: 8).

Mistenkeligjøring av holdninger og arbeidsmoral

Selv om det i Meld. St. 6 står at det ikke nødvendigvis må være i arbeidslivet minoritetskvinner skal delta, men også i samfunnslivet mer generelt (s. 104), er det liten tvil om at deltakelse i arbeidslivet er den politiske hovedambisjonen. Flere steder i meldingen påpeker en dette, blant annet i sitatet jeg viste til tidligere: *Flere kvinner med innvandrerbakgrunn må få mulighet til å komme ut i jobb* (s. 35). Med denne måten å ordlegge seg på skapes en forståelse av at det norske samfunnet gjør minoritetskvinner generelt, og kanskje ikke-vestlige innvandrerkvinner spesielt, en tjeneste ved å forvente deres deltakelse i arbeidslivet. Ved å skrive «må få mulighet» kan det handle om at samfunnet skal gi dem mulighet til å komme ut i jobb. Formuleringen kan likevel bidra til å skape et bilde av disse kvinnene som undertrykte kvinner, fordi en indikerer at situasjonen kan være at noen vil, men ikke får lov, for eksempel av sin ektemann eller familie, til å jobbe utenfor hjemmet. Slik antyder en at lav sysselsettingsgrad hos minoritetskvinner kan komme av kjønnskonservative verdier i miljøet rundt dem, og er eksempel på hvordan etnisitet legges til kjønns-kategorien og kulturaliseres.

På 1990-tallet ble det diskutert mulige forbindelseslinjer mellom svak integrering av enkelte innvandrergrupper og liten grad av likestilling i de samme gruppene. Det ble et økende fokus på det en betraktet som kvinnediskriminerende praksiser i en del innvandrer miljøer, og på minoritetskvinnens situasjon. Dette la grunnlaget for at introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere i stor grad vektla det norske samfunnets ansvar for å sikre alle, og da særlig innvandrerkvinner, kunnskap om både sine rettigheter og muligheter (Djuve 2011). Midtbøen og Teigen (2013) viser til hvordan lav sysselsettingsgrad hos innvandrerkvinner i St.meld. nr. 9 (2006-2007) «Arbeid, velferd og inkludering» forklares som «institusjonelle trekk ved den norske velferdsstaten», «trekk ved arbeidsmarkedsetaten», men også utfra «verdiforankrede holdninger i ulike innvandrergrupper til kvinners yrkesaktivitet i ulike livsfaser» (Midtbøen & Teigen 2013: 301; St.meld. nr. 9: 2006-2007: 67-68).

Analysen av Meld. St. 6 viser hvordan idealene om selvforsørgelse ser ut til bli «løsningen» på slike «integreringsproblemer», og hvordan arbeidsmarkedspolitikken i stor grad gjøres til likestillingspolitikk. Det vil si en politikk om at yrkesdeltakelse vil kunne bidra til likestilling, og gjøre minoritetskvinnene en «tjeneste» ved å betrakte likestilling som et udiskutert gode. Analysen har med det tydeliggjort hvordan en i norsk politikk setter likhetstegn mellom likestilling, integrering og sysselsetting, noe som er i tråd med den nevnte forskningen til Midtbøen og Teigen (2013), Annfelt og Gullikstad (2013) og Bråten og Thun (2013a).

Analyseeksempelene fra Meld. St. 6 synliggjør hvordan en gjør minoritetskvinner til en ensartet gruppe ved å gi dem noen bestemte merkelapper. De individuelle forskjellene blir forenklet og nedtonet innenfor den store og uensartede gruppa

som minoritetskvinner er. Dermed underkommuniserer en at lav sysselsettingsgrad heller kan komme av ulikheter mellom kvinner, men også at kjønn som kategori blir modellert etter majoritetens verdier (Annfelt & Gullikstad 2013). Premissene som prinsippet om likestilling trekker med seg er: 1) at klassifiseringer mellom etnisitet (innvandrere) og kjønn (kvinne) bidrar til at minoritetskvinner blir sett på som en homogen gruppe, og 2) kan bidra til at de som enkeltindivider med særegne verdier og interesser blir usynliggjort (Bråten & Thun 2013a; Ghosh 2007; Goodman 2010; Gressgård 2013; Gullestad 2001; Lauritsen & Gullikstad 2002; Skjeie & Teigen 2007). Dette er tankevekkende da minoritetskvinner lever sine liv like forskjellige og er like ulike som andre kvinner. Det ser imidlertid ut til at likhetsidealet og forestillingene om likhet er det minoritetskvinner skal handle og «formes» ut fra.

Meld. St. 6 bruker argumentasjonen om at minoritetskvinner skal bli gjort likestilte og uavhengig av mannen, og dermed også likestilte i tråd med norske normer og verdier. Slik kan og skal minoritetskvinner bli «norske». Samtidig blir de individuelle valgene framhevet som reelle. Likevel kan ikke individuell «valgfrihet» og mangfold, med hensyn til om en ønsker å være en familie med kun en inntekt eller ikke, hevdes å være reell, eller i hvert fall å bli tonet ned, overfor minoritetsfamilier. Dermed kan intensjonene om mangfold og valgfrihet komme i annen rekke, ved at det i bunn og grunn handler om en arbeidslinje kjennetegnet av plikter, og kanskje også en mistenkeliggjøring av arbeidsmoral.

Det underliggende ser ut til å være at minoritetskvinnens kjønnsstradisjonelle valg ikke aksepteres, eller i hvert fall mistenkeliggjøres, for dem som ønsker og har mulighet for ikke å ha yrkesarbeid. Kjønnsstradisjonelle valg fra minoritetskvinnens side kan i stedet tolkes som «feil» holdninger, men også som tegn på lav arbeidsmoral. Slik kan likestillingsdiskursen skjule andre diskurser, og som vist over, en arbeidsdiskurs basert på å motvirke en eventuell «dårlig» arbeidsmoral. Når det gjelder forholdet mellom arbeidsmoral og likestilling, kan det være at antakelsene om tradisjonell kultur i enkelte minoritetsmiljøer, og slik også manglende kjønnslikestilling, implisitt ligger bak de offentlige beskrivelsene av en del minoritetskvinnens lave sysselsettingsrater. Uavhengig av motiver og antakelser, likestilling anvendes som virkemiddel og styringsprinsipp med den målsetting å få flere minoritetskvinner i yrkesarbeid.

Avslutning

Artikkelen synliggjør hva som skal til for å bli betraktet som «norsk» kvinne i form av en politikk definert av majoriteten, og hvordan en framhever deltakelse i arbeidslivet som hovednøkkel til integrering. Ved å få flere mennesker inn i arbeidslivet skal en opprettholde en bærekraftig velferdsstat, redusere sosiale forskjeller og bekjempe barnefattigdom. Jeg har med eksempler fra Meld. St. 6 vist

at en måte å få til dette på er bruk av likestilling som motivasjon, og ikke minst som styringsprinsipp. Det ser ut til å handle om å tydeliggjøre viktigheten av likestilling, og at minoritetskvinner med det, i den grad en kan betegne dem som en gruppe, skal bli mer «norske». Slik skal de bli som de etnisk norske kvinnene. Også blant disse er det imidlertid variasjon i yrkestilknytning, blant annet ved at en del arbeider deltid.

Logikken ser likevel ut til å være at likestilling blir «løsningen» på et velferds- og integrasjonsproblem, kanskje også på dårlig arbeidsmoral. Selv om diskriminering er tema i noen av kapitlene i meldingen, ser vi hvordan argumentasjonen for yrkesarbeid «forenkles» til, og gir signaler om, at det handler om å være integrert eller ikke. Det vesentlige her er at det å være yrkesaktiv framstilles som noe en kan velge eller ei, men samtidig som noe en selv ikke kan velge bort om en ønsker å bli «norsk». Slik blir minoritetskvinner skrevet inn i en dobbel posisjon, underlagt en «frivillig» tvang til å arbeide, men da med lovnader om likestilling og «norskhet». Selv om for eksempel kontantstøtten kan forstås som en «oppmuntring» til å være hjemmeværende med små barn, ser vi i meldingen hvordan en appellerer til minoritetskvinneres pliktfølelse til å bidra i samfunnet ved yrkesarbeid. Denne pliktfølelsen kobles til intensjonen om likestilling.

Ved å anvende en slik likestillingsdiskurs kan en også få inntrykk av at en alltid kan «velge» å jobbe eller ei. Dermed blir strukturelle barrierer i form av vanskeligheter med å få jobb, samt ulike diskrimineringsutfordringer, tonet ned. I stedet ser vi hvordan likestillingsdiskursen tildekker en diskurs om at minoritetskvinner kan ha svak arbeidsmoral. Mens intensjonene om valgfrihet og mangfold, i form av å ivareta ulikheter mellom befolkningen generelt og mellom innvanderne av befolkningen spesielt, i stor grad ser ut til å dreie seg om symbolikk.

Noter

- 1 Takk til anonyme konsulenter og redaktørene for Søkelys på arbeidslivet for konstruktive kommentarer til artikkelen.
- 2 Det er flest kvinner som kommer på grunnlag av familietilknytning (Meld. St. 6 (2012–2013)).

Referanser

- Annfelt, T. & Gullikstad, B. (2013). Kjønnlikestilling i inkluderings tjeneste? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 3-4, 309–327.
- Berg, A., A.B. Flemmen & Gullikstad, B. (red.) (2010). *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Berkaak, O.A. (2012). De andres mange ansikter - Mangfold i tanker, ord og gjerninger. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1, 66–75.

- Bhuller, M. & Brandsås, E.E. (2013). *Fattigdomsdynamikk blant innvandrere*. Rapport 2013:40. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bhuller, M. & Brandsås, E.E. (2014). Fattig i fjor - fattig i år? Tilstandsavhengighet i innvandrerfattigdom. *Søkelys på arbeidslivet*, 3, 209–228.
- Brochmann, G. & Hagelund, A. (2010). Hvem sin velferdsstat? Innvandringspolitikk i Skandinavia. 1945–2010. *Samtiden*, 2, 98–115.
- Bråten, B. (2013). Partier og politikk. Den flerdimensjonale likestillingspolitikken hvem, hva og hvorfor. I B. Bråten & Thun C. (red.) *Krysningspunkter. Likestillingspolitikk i et flerkulturelt Norge* (s. 151–176). Oslo: Akademika forlag.
- Bråten, B. & Thun C. (red.) (2013a). *Krysningspunkter. Likestilling i et flerkulturelt Norge*. Oslo: Akademika forlag.
- Bråten, B. & Thun, C. (2013b). Introduksjon. I B. Bråten & Thun, C. (red.) *Krysningspunkter. Likestilling i et flerkulturelt Norge* (s. 5–28). Oslo: Akademika forlag.
- Djuve, A.B. (2011). *Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere. Et integreringspolitisk paradigmeskifte?* Rapport 2011:19. Oslo: Fafo.
- EGGEBO, H. (2013). *The Regulation of Marriage Migration to Norway*. Ph.d.-avhandling. Universitetet i Bergen.
- Engebretsen, E. & Heggen, K. (2012). Å lese makt i tekst. I E. Engebretsen & Heggen, K. (red.) *Makt på nye måter* (s. 24–32). Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T.H. (2007). Mangfold versus forskjellighet. I Ø. Fuglerud & Eriksen, T.H. (red.) *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning* (s. 111–133). Oslo: Pax Forlag.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, M. (1970/1999). *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. I G. Burchell, G., C. Gordon, & Miller, P. (red.) *The Foucault Effect: Studies in Governmentality* (s. 87–104). London: Harvester Wheatsheaf.
- Ghosh, F. (2007). Magt og interseksjonalitet i sosialt arbeid. *Nordisk sosialt arbeid*, 4, 321–332.
- Goodman, S.W. (2010). Integration Requirements for Integration's Sake? *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36/5, 753–772.
- Gressgård, R. (2013). Interseksjonalitet. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 1, 64–67.
- Gullestad, M. (2001). Likhetens grenser. I M.E. Lien, H. Lidèn, & Vike, H. (red.) *Likhetens paradokser*. (s. 32–67). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullikstad, B. (2010). Når likestilling blir ulikhet. Interseksjonalitet i arbeidslivet. I A.J. Berg, A.B. Flemmen & Gullikstad, B. (red.) *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet* (s. 101–132). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Hansen, I.L.S. & Grønningseter, A.B. (2010). *Nye velferdssignaler. En analyse av stortingsmeldinger og offentlige utredninger om velferdspolitikken*. Rapport 40. Oslo: Fafo.
- Harsløf, I. & Seim, S. (2008). Fattigdom i en norsk velferds kontekst. I I. Harsløf & Seim, S. (red.) *Fattigdommens dynamikk* (s. 13–33). Oslo: Universitetsforlaget.

- Hatland, A. (2011). *Veivalg i velferdspolitikken*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hellum, A. & Köhler-Olsen, J. (red.) (2014). *Like rettigheter – ulike liv. Rettslig kompleksitet i kvinne-, barne- og innvandrerperspektiv*. Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Innst. 248 S (2012–2013). *Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om en helhetlig integreringspolitikk - mangfold og fellesskap*. Oslo: Kommunal- og forvaltningskomiteen.
- Kavli, H., A. Hagelund & Bråthen, M. (2007). *Med rett til å lære og plikt til å delta. En evaluering av introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger og innvandrere*. Rapport 34. Oslo: Fafo.
- Kildal, N. (2012). Fra arbeidsetos til insentiver og velferdskontrakter. I S. Stjernø & Øverbye, E. (red.) *Arbeidslinja - arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten* (s. 177–187). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kildal, N. (2013). Den norske velferdsstaten: Fra sosiale til kontraktsbaserte rettigheter. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 2, 87–95.
- Kolberg, J.E. (1991). *The Welfare State as Employer*. New York: M.E. Sharpe.
- Kongshøj, K. (2013). Aktivering: Sosialt sikkerhetsnet – eller et skub ud over kanten? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 3, 126–140.
- Kristensen, G.K. (2010). Trad eller trendy med tre? Om barnetall, likestilling og «norskhet». I A. Berg, A.B. Flemmen & Gullikstad, B. (red.) *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet* (s. 71–99). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Lauritsen, K. & Gullikstad, B. (2002). *Om konstruksjoner av kategorien innvandrerkvinne*. Trondheim: SINTEF Teknologiledelse IFIM.
- Lindgren, S. (2011). Tekstanalyse. I K. Fangen & A. Sellerberg (red.) *Mange ulike metoder* (s. 266–279). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lorentzen, T. (2007). *Kunnskapsstatus for sosialhjelpsforskningen*, Rapport 33. Oslo: Fafo.
- Meld. St. 6 (2012–2013). *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Meld. St. 12 (2012–2013). *Perspektivmeldingen 2013*. Oslo: Finansdepartementet.
- Meld. St. 44 (2012–2013). *Likestilling kommer ikke av seg selv*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Meld. St. 7 (2015–2016). *Likestilling i praksis. Like muligheter for kvinner og menn*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Midtbøen, A.H. & Teigen, M. (2013). Sosial investering i kjønnslikestilling? Flerdimensjonale perspektiver på norsk aktiveringspolitikk. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 3-4, 294–306.
- Mills, S. (1997). *Discourse*. London: Routledge.
- Mühleisen, W. & Røthing, Å. (red.) (2009). *Norske seksualiteter*. Oslo: Cappelen Akademisk.
- Neumann, I.B. (2001). *Mening, materialitet og makt. En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- NOU (2010:7). *Mangfold og mestring - Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringsystemet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- NOU (2011:7). *Velferd og migrasjon - den norske modellens framtid*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

- NOU (2011:14). *Bedre integrering - Mål, strategier, tiltak*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- NOU (2011:18). *Struktur for likestilling*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- NOU (2012:15). *Politikk for likestilling*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Sandbæk, M.L. & Tronstad, K.R. (2011). *Hovedtrekk ved integreringspolitikken i Norge, Sverige, Danmark, Storbritannia, Frankrike og Canada*. Rapport 18. Oslo: Fafo.
- Skinner, Q. (2002). *Visions of politics: regarding method*. Cambridge, U.K: Cambridge University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/ccol0521581052>.
- Skjeie, H. & Teigen, M. (2007). Likestilling og minoritetspolitikk. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 2, 21–38.
- Stjernø, S. & Øverbye, E. (2012). Arbeidsmotivasjon, arbeidslinje og velferdsstat. I S. Stjernø & Øverbye, E. (red.) *Arbeidslinja – arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten* (s. 15–27). Oslo: Universitetsforlaget.
- SSB (2015). *Arbeidsledighet blant innvandrere, registerbasert, 2. kvartal 2015*. Hentet fra <http://ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvarbl/kvartal/2015-08-27>.
- St.meld. nr. 39 (1991–1992). *Attføring og arbeid for yrkeshemmede. Sykepenger og uførepensjon* (Attføringsmeldingen). Oslo: Arbeids- og administrasjonsdepartementet.
- St.meld. nr. 35 (1994–1995). *Velferdsmeldingen*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet.
- St.meld. nr. 9 (2006–2007). *Arbeid, velferd og inkludering*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- St.prp. nr. 46 (2004–2005). *Ny arbeids- og velferdsforvaltning*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Sverdljuk, J. (2012). Traditional foreign femininities? I A. Saarinen & Calloni, M. (red.) «Builders» of a New Europe. *Women Migrants from the Eastern Transregions* (s. 80- 94). Helsinki: Kikumora Publications.
- Teigen, M. (2009). Kjønnlikestilling, familie- og minoritetspolitikk. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 4, 331–336.
- Terum, L.I. & Hatland, A. (2014). Sysselsetting og trygd under arbeidslinja. *Søkelys på arbeidslivet*, 1-2, 3–22.
- Tiltredelseserklæring fra regjeringen Solberg (2013). 18. oktober. Hentet fra www.regjeringen.no/nb/aktuelt/tiltredelse-serklaring-fra-regjeringen-so/id744122/.
- Weber, M. (1995). *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Pax Forlag.